

רבי אברהם ב"ר שלום חייבי זלה"ה
מרבני בת"א - כ"ח תמוז תשל"ט
רבי שלום ב"ר יהיא כסאר זלה"ה
ראש ישיבת סוכת שלום - כ"ט תמוז
תשכ"ד
רבי שלום ב"ר שלום נגר זלה"ה
מרבני אלקפלה שבטוואדיה - כ"ט
תמוז תש"מ
רבי שלום ב"ר עוואד זכריה זלה"ה
מרבני ביד'א - א' אב התשס"ה
רבי יוסף ב"ר יעקב צובירי זלה"ה
מח"ס ויצבור יוסף בר - ב' אב תש"ס

כתרי תורה

הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

ל"ג מרן ראש הדייבה הגאון רבי ירחמיאל גרשון בן הגאון רבי צבי יהודה ארלשטיין זלה"ה. מרן הגאון הגדול רבי שמואל מורי"ל זלה"ה - ט"ו אב התשפ"ג. ר' עזרא ב"ר יעקב שרעבי זצ"ל - ל' סיון התשפ"ג. דודי הרב אברהם ב"ר דוד ברוחי זצ"ל. הרב אלעזר עוזרי זצ"ל בן יבלחט"א רבי אברהם. ר' זכריה ב"ר יוסף נחסי זצ"ל. ר' ישראל ב"ר יהודה חבני זצ"ל. הבה"ח נפתלי צבי עניש זצ"ל בן יבלחט"א רבי יגיל. מרת בתיה שאלתיאל הלוי ב"ר עזר שרעבי זצ"ל - ט' סיון תשפ"ג ומרת יהודית ב"ר יוסף שרעבי ע"ה. ולזכות הרבנים הגאונים הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א. הרב יוסף ב"ר יעקב שליט"א. הרב יעקב ב"ר משה שליט"א. הרב רפאל אריה בן חייא שליט"א. הרב ששון בן מרדכי שליט"א. הרב אלעזר ב"ר אהרן שליט"א. הרב יצחק בן אסתר שליט"א. מרת צביה ב"ר יוסף תח"י. מרת מיכל ברכה ב"ר שלום תח"י הנערה שרה בת שלומית תח"י. לפר"ש במהרה בתוש"ח. והלצה והצלחה אח"כ. הנחונים בצרה ובשביה בא"ח ובשאר גלותיהם, והשם ירחם, עמו ינחם, על די מנחם, אכ"ה.

כתר של א"ש

כתר ההלכה | הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נב"ע כ"ז אלול התש"פ

לבישת טלית קטן מצמר בקיץ

א] קי"ל שאין הבגד חייב בציצית מן התורה אלא אם הוא מפשטים או מצמר, ושאר המינים חייבים מדרבנן (רמב"ם, שו"ע סי' ט' ס"א). ודעת הרמ"א (שם) שגם שאר מינים חייבים מן התורה. ואף שכתב המשנ"ב (סק"ה) שירא שמים ילבש טלית צמר כדי שיתחייב בציצית מן התורה לכולי עלמא, מ"מ ידוע שרבים מבני אשכנז לא החמירו בזה ונהגו כמנהג הגר"א שלא לבש טלית קטן מצמר (מעשה רב אר"י). ובטעם הדבר י"א שעשה כן כדי לפרסם את ההלכה שאף בגד משאר מינים חייב בציצית מן התורה לדעת הרמ"א (מעשה איש ח"ב עמ' ק"א). וי"א שבטלית גדול שלבש כל היום קיים מצוות ציצית מדאורייתא, ובטלית קטן שלבש משאר מינים גם קיים מצווה דאורייתא והוא הלאו ד"לא תסור" (אוצרות ירושלים עמ' ל' בשם רבי שמואל סלנט). ואף שלכאורה יש עדיפות שעיקר המצווה תתקיים בחיובה מן התורה, י"ל כי כיון שמצוות ציצית היא מצווה קיומית שרק מי שיש לו בגד ארבע כנפות חייב בה, אין עדיפות בכה"ג (ספר בני ראם להגר"א גניחוסקי סי' צ"ט בשם החו"א). עוד י"א שהגר"א חשש לדעת הראשונים האוסרים לבישת בגד צמר על פשתן משום כלאים, ובזמנם רגילים היו ללבוש חלוק מפשתן (דרך אמונה כלאים פ"י צ"ה ל"ס ק"צ ג). ועל טעם זה האחרון מובא בשם זקני וילנא שהוא הטעם הנכון (שיח אליהו לנכד הגר"א אר"י ט"ו) ולפ"ו בזמננו לא שייך טעם זה, וראוי ללבוש ט"ק מצמר.

אך ישנו טעם שלא ללבוש ט"ק מצמר בימות הקיץ החמים, כיון שאז מחמת החום אינו נהנה בלבישת בגד צמר המחמם, ואדרבה מצטער בלבישתו. וקיימא לן כי בגד שלא ניתן להנאת לבישה אינו חייב בציצית וכמובא בב"י (סי' י"י) על הסודר שהיו נותנים בצואר כעין צעיף שהוא פטור מן הציצית כיון שעיקר נתינתו הייתה להשתמש בו לצרור מעות או לקינוח הידיים ולא להנאת לבישה. מאידך יש שכתבו לחלק, ולדעתם טלית קטן תמיד נחשבת שניתנת לשם מלבוש, כי כוונת הלוש היא כדי לקיים את המצווה ולא לעניין אחר, ובוה לא צריך דווקא הנאת לבישה (אגרי"מ או"ח ח"ג סי' א', אור לציון ח"ב פ"ב סי' ג') וכ"ש טלית גדול שהיא מלבוש של כבוד שלכוב"ע נחשבת מלבוש שיש בו הנאה.

והוצרכתי לכל זה לפי מה שראיתי ואף נשאלתי על הנהגת מרן שליט"א שאינו לובש בימות הקיץ טלית קטן מצמר. וכששאלתי אמר לי כי סובל הוא מהחום וחושש לסוברים שאין חיוב ציצית בבגד כזה וואמנם בשבת הוא כן לובש ט"ק מצמר, כי אז הוא יותר במנוחה ואינו סובל מהחום. ולמעשה צריך כל אחד לשקול בדעתו מתי נחשב הוא מצטער בלבישת ט"ק מצמר, כי אין כ"כ הוכחה מהנהגת מרן שליט"א שאינו רגיל לשהות במזוגן גם בימות החמה מפני הצינה ופעם אמר לי במליצה, כי 'מזוגן' מלשון 'מוקן' כי הוא מוזיקו.

תבניות חלב ובשר שהתחלפו

ב] נשאלתי על תבניות של תנור אפיה שהתחלפו, ובטעות אפו בתבנית הבשרית פיצות ובתבנית החלבית קציצות בשר, והשאלה כעת האם יש תקנה לתבניות אלו או שיש צורך לקנות חדשות. תשובה: כידוע שהכשרת התבניות מאיסור הבלוע בהן הוא על ידי ליבון חמור וכ-400 מעלות חום. כמובא בהרבה ספרי פוסקי זמננו וזה לא מעשי בתבניות אלו שהרי יתקלקלו בחום גבוה כל כך. ולכן, אם התבנית הבשרית או החלבית הייתה בת יומה כשאפו בה חלב או בשר, הרי שאין היתר להשתמש בתבניות האלו כלל. ואם התבנית הבשרית לא הייתה בת יומה כשאפו בה חלבי ווכן התבנית החלבית, כאן יש תקנה בהגעלת התבניות ברותחין, או בנתינתם בתנור במשך כשעה בחום היותר גבוה שזו ליבון קל ונחשב כהגעלה (פמ"ג סי' תנ"ב משב"ז סק"ד). והטעם שלא צריך כאן ליבון חמור, כיון שטעם הבשר הבלוע בתבנית הבשרית הוא פגום וא"כ טעם החלב לא התערב עם טעם בשר מושב ומן התורה אין כאן איסור, ולכן די בהגעלה להקליש הבליעות שבתבנית. ודבר זה נלמד מדין מחבת בשרית שאינה בת יומה שטיגנו בה חלב שכתבו הפוסקים שדי לה בהגעלה (שו"ע סי' קכ"א ס"ח, פתחי תשובה שם סק"ז, קובץ מבית לוי יו"ד עמ' מ"א). וכן מצינו בסיד בשרי בן יומו שבשלו בו ירקות שמותר לבשל בו חלב לאחר מכן, כי טעם הבשר שהוא היתר הוקלש ואינו אוסר בתערובת עם החלב (טור יו"ד סי' צ"ג בשם הרשב"א, שו"ע או"ח סי' תקט"ט ס"ה, הגה' רעק"א סי' קכ"א על הש"ך סק"ה, קיצוש"ע הרב פופר בשר וחלב ח"ב סי' ב' ס"א).

שבת שלום

ניקוד וביאור תיבת 'למצאיהם' בספר משלי

ד] והנה מצינו מקום נוסף בתנ"ך שזכרה תיבה זו 'למצאיהם' והיא במשלי (כ"ב) כי חיים הם לְמִצְאֵיהֶם ולכל בשרו מרפא. וכתב שם מהר"י בחלק הדקדוק, לְמִצְאֵיהֶם, הצד"י בקמץ. והכי מוכח ממסרתא כאן, תרין, חד חסר וחד מלא. והשניה היא בפרשת מסעי בפסוק ויכתוב משה וכו' ואלה מסעיהם למוצאיהם. מוכח דכולהו בקמץ בלישנא חד, אלא דההפרש הוא דזה מלא וזה חסר. שאם לא כן, היה לו למסור לחוד. או וחד בלישנא אחרנא. שוב בדקתי בתיגאון ישנים ומצאתי כמו כן, הצד"י בקמץ ומסיר עליה תרין וכו', ע"כ. דקדק מהר"י מהמסורת האמורה במשלי שם שלא ציינה חילוק אלא כתיב מלא וחסר, משמע שבניקוד הם שווים, ושמע מינה דשניהם בקמץ.

ו**כתב מרן הגר"י רצאבי שליט"א בבניה במקרא שם**, דדברי מהר"י הללו נכתבו בגליון תאג מרנא בניה הסופר זלה"ה, ששם נמצא במסורה כלשון שהעלה מהר"י (כי במסורה לפנינו ליתא. אבשר). ומרנא בניה היה כשלש מאות שנה לפני מהר"י, ומלבדו הביא מהר"י חזיון מתיגאון ישנים יותר ממנו. ועוד העיד שם מרן שליט"א שכך מצא גם בעיון קל בעוד ארבעה תיגאון כתי"י. וכך גם קיבל מסורת הקריאה מאביו **כמוהר"ר נסים רצאבי זלה"ה**.

ה] **אכן הניקוד בספרי הדפוסים הוא בשווא לְמִצְאֵיהֶם. וכתב רבי שלמה בן מלך בספרו מכלל יופי במשלי על פסוק וישרים לְמִצְאֵי דעת (ח, ט), דיתכן שהוא משורש 'מצא' לפי שהוא בשווא, כמו כי חיים הם לְמִצְאֵיהֶם, ע"כ. ולפי"ז נמצא כי חיים הם לְמִצְאֵיהֶם, גם הוא מלשון מציאה. וכן מפרש שם התרגום ל'מן דמשכח להו'. וכן שם רש"י, למצאיהם, ל' מציאה. ויש להעיר על זה מהאמור ביהושע את כל המצאות אותם, שהוא לשון מאורעות שמצאו אותם, והוא בשווא. וכן מביאורו של מדרש אור האפילה, שביאר על האמור כאן דלכו"ע הוא בשווא, שהוא מלשון מציאה.**

ו**כתב מרן שליט"א בבניה במקרא שם**, דאין מכאן קושיא כלל על דברי מהר"י, לפי שהם פירשו ע"פ הגרסא שלפניהם, אגן בדין ואינהו בדידהו, נהרא נהרא ופשטיה. והוסיף שם דלמסורת דידן שהניקוד בקמץ לְמִצְאֵיהֶם, יתפרש העניין מלשון יציאה כך, כי דברי הם מביאים חיים לכל המקומות שהם 'יוצאים' מגיעים אליהם וכו' מה שפירש כאן האבן עזרא, ע"ש.

דרשה נוספת בפרשתנו

ו] **ובנפלאות מתורתך כאן הוסיף מרן שליט"א**, דהנה הפסוק כי חיים הם למוצאיהם נדרש בעירובין (נד, א) אל תקרי למוצאיהם אלא למוצאיהם בפה. וגם כאן ניתן לדרוש תיבה זו כך, מסעיהם למוצאיהם, ע"פ מה שכתבו המקובלים שהליכת ישראל במדבר היתה לתיקון גדול להכניע תוקף הסט"א אשר שם ולברר ניצוצות הקדושה אשר היו עשוקים ביד הקליפה במקומות ההם וכו' והיו שוהים בכל מקום לפי שיעור ניצוה"ק אשר שם, וא"כ זהו 'מוצאיהם', שבמסעות הללו הוציאו ניצוה"ק מתחת הסט"א.

ועוד הביא מדברי מהר"פ מגארי זלה"ה באור תורה שכתב, דכאשר האיש הישראלי קורא בתורה מסעות הרי הוא שוב מתקן ומוציא ניצוה"ק מהם וממהמנם, יעו"ש (דבריו אלו מועתקים מהחיד"א בפני דוד. ובאותה הנדפס מצויין שם המקור 'מ'ר' וט"ס הוא). אפשר לפרש כוונתו ש'מוציא' ניצוה"ק מהסט"א, ואפשר עוד להוסיף דבקריאתו 'מוציא' התיבות בפיו, ובכך פועל בהם לטובה (ושו"מ שכ"כ החיד"א בכסא רחמים על מסכת סופרים פ"ב ה"ו).

ועו"י עוד ברמזי התורה לרבינו ואל שכתב, את מוצאיהם, בזכות התורה שנאמר כי חיים הם למוצאיהם, ע"כ. וכוונתו לדרשת חז"ל הנ"ל בעירובין, הרי שחיבר שתי הדרשות יחדיו, שזכות התורה הגנה על ישראל במסעיהם.

מדרכי רבותינו - מעשה השד"ר רבי אליהו ע"ה ותום השפע מארץ התימן

כתב מהר"ר אברהם ערוסי זלה"ה בקורא הדורות (פכ"ט בשניו לשון) מעשה בשד"ר מא"י ושמו רבי אליהו שהגיע לתימן השנת התר"ל, בבואו לעיר כוכבאן נתארך בבית זקני רבי יוסף ואחיו רבי שלום אלערוסי נע"ג, אמרו לו רצוננו שתדך עמנו לשוק 'שבאם' ותראה את הטובה שהשפיע הקב"ה לאנשי התימן, כי זה ודאי מסימני הטובה שעתיד להשפיע לעת"ל, ירד עמם. וכשראה את השפע קרע בגדיו ואמר אם כן למה לנו לחכות לגואל בא"י, אם נטע בעל הבית כליו בבית אחר ודאי הסיח דעתו מהראשון, ח"ו. עתה תראו כי אחזור לא"י בתענית ובתפילה אשב שנה תמימה תחת כותל המערבי, עד שישמע השי"ת צעקתי ויטול השפע הזה מחו"ל ויחזורנה לא"י. וכן היה מקץ השנה ההיא, עלה כוכב ממזרח כאש לוהט והיה מגיע ונבו עד חצי השמים ארבעים יום וארבעים לילה, ויבהלו אנשי תימן מהמראה הגדול הזה. ובאותם השנים החלה ארץ תימן לילך הלוך וחסר, מתחילה נפל דבר בבהמות, ואח"כ נשרפו נטיעות הגפן ומתו הדבורים, ולקו החטים ברות. ואח"כ באו הארבה בכל שנה, ובשנת התרס"ד והתרס"ה באה תולעת וכילתה התבואה בשדה, עד שלא היה ירק השדה ראו אפילו למאכל הבהמות, ומתו האדם והבהמה מן הרעב, ומתו שני חלקים בארץ התימן לא נשאר זולתי חלק אחד. ואותו חכם חזר לתימן לראות הנתקיימו דבריו ונפטר בעיר רחבה, והיה עמוד אש על מיטתו. וזע"א

ויכתב בשי"ה את מוצאיהם למוסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם (כ"ג, ב)

מוצאיהם מלשון יציאה

א] **תיבת לְמִצְאֵיהֶם** מנוקדת בכל הספרים בקמץ תחת הצד"י, ומשמעותה כמו שתרגם אונקלוס, 'מפניקיהו' שהוא לשון יציאה. וכמו שביאר באבן עזרא 'איך יצאו ממקום למקום' למסעיהם. אי"ל, את המקומות מהם יצאו למסעיהם. ולפי"ז אי"ז ממש לשון יציאה אלא מוצא כמו מקור, המקום שממנו יצאו, כמו וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נ"ח, י"א).

מוצאיהם מלשון מציאה

ב] **אך במדרש אור האפילה** ביאר את לשון מוצאיהם, 'מה שאירע להם, ע"כ. דהיינו מלשון מציאה, מה שימצא אותם. וכמו שמצינו בפרשת יתרו (שמות י"ח, ח') את כל אשר מְצַאֲתֶם בדרך, וע"י בספר השרשים לר"י אבן גנאח (ע' מצא) שביאר מצאתם 'השיגתם והגיעתם'. וכן ביהושע (כ' כ"ג) את כל המצאות אותם ופי' הרד"ק בשרשיו (ע' מצא) 'הקורות המוצאות אותם'. והנה בפי' יתרו תרגם אונקלוס 'דאשכחנתון'. וצ"ע דבפרשת וילך על הפסוק וּמְצָאוּהוּ רעות רבות וצרות (דברים ל"א, י"ז), תרגם 'זיערען' כמו שתרגם בפרשת ויחי (מ"ט, א') את אשר יקרא אתכם ית' דיערע יתכון. וכן מתורגם ביהושע, ית כל דערעא יתהון. וע"ש במלבי"ם.

ולפי זה ביאר באור האפילה את משמעות הפסוק כך, ויכתוב משה את מוצאיהם, את מה שאירע להם, למסעיהם, במסעיהם. על פי ה', כלומר שהי' צווה לספור את המסעות הללו. ואלה מסעיהם למוצאיהם, כלומר, אלו מסעיהם שנקראו לא על שם המקום בו שהו אלא על שם המאורע שקרה שם.

המקומות נקראו ע"ש המאורעות

ג] **ומש"כ שנקראו המקומות ע"ש המאורעות, כ"כ כאן מהר"ז הרופא זלה"ה במדרש החפץ**, תנו רבנן, מסעות על שם מאורעות היו, כי מרים הם על כן קרא שמה מרה (שמות ט"ו, כ"ג), קברות התאוה, כי שם קברו את העם המתאים (לעיל י"א, ל"ד), ע"כ.

ויש להעיר, **חדא**, דבשלמא זהו טעם לשמות מרה וקברות התאוה אבל מה טעם שמות שאר המקומות. ועוד שהרי הביאו רבותינו הנזכרים את דברי הרמב"ם במו"נ (ח"ג פרק נ"י) כי מניסי התורה ואולי מן הגדולים שבהן היא ישיבת ישראל במדבר ארבעים שנה ומציאת המן שם בכל יום, ואותו המדבר הוא כמו שהזכיר הכתוב (דברים ח' ט"ז) נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים, והם מקומות מרוחקים מאד מן היישוב בלתי מתאימים לאדם וכו'. ולפי שידע ה' יתעלה שיפקקו באלו הנסים לעתיד, ויחשבו שישבתם של ישראל היתה במדבר קרוב ליישוב שאפשר לאדם לישוב בו וכו' לפיכך סולקו כל החשדות האלה ונתאמת סיפור כל הנסים האלו, בכך שביאר אותם המסעות כדי שיראו אותם דורות הבאים וידעו את הנס הגדול שישב מין האדם באותם המקומות ארבעים שנה, עכת"ד. ובמדרש הגדול הוסיף, ומי שאינו מאמין בכך, ילך לאותן המקומות ויראה, שהרי שמתיהן מפורשין, ע"כ. ואם שונו שמותיהם משמם הידוע בפי כל ונקראו בתורה על שם המאורע, איך ידעו בהם בני אדם.

וצריך לומר, כי רובם אכן נשארו בשמותיהם לאמת הדבר, אך המקומות שאירע בהם דבר גדול, שונו שמותיהם ונקראו ע"ש המאורע, וכאמור. וכן מתבאר מדברי הספרי פרשת בהעלתך (י"א, ל"ד), שדרש כן על קברות התאוה, יכול שהיה שמו מקודם ת"ל כי שם קברו את העם המתאים, על מה שאירע נקרא, ולא היה שמו מקודם. משמע דלא נדרש כן על כל המסעות.